

BÖLGESEL KALKINMADA YENİ YAKLAŞIMLAR

Hamza Özçiftçi*

Gönderim Tarihi: 29.10.2022

Kabul Tarihi: 10.02.2023

Araştırma Makalesi/ Research Article

Doi: <https://doi.org/10.38009/ekimad.1196264>

Öz

20'nci yüzyılın sonlarında meydana gelen küreselleşme, hem ekonominin önündeki ulusal engelleri ortadan kaldırmış, hem de iktisadi gelişme ve bölgesel kalkınmanın öncü ve tetikleyici unsurları olarak yerel ve bölgesel aktörlerin değerini artırmıştır. Bu sebeple kalkınma politikalarında yöresel unsurlar, karar alma sürecine dâhil edilerek bölgesel kalkınmada yeni yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu bağlamda bölgesel kalkınma politikaları, sadece Türkiye'de değil aynı zamanda tüm dünyada yeni bölgeselcilik kapsamında yeniden şekillenmektedir. Çalışmada, ilk olarak bölge kavramının tanımlaması yapılmakta ve bölge planlama konusu incelenmektedir. Ardından, kalkınma anlayışında yaşanan dönüşüm ve geleneksel bölgesel kalkınma politikalarından bahsedilmiştir. Son olarak; yeni bölgeselcilik anlayışında bölgesel kalkınma politikaları ve Türkiye'de bölgesel kalkınma ve yeni bölgeselcilik yaklaşımı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Bölgesel Kalkınma, İktisadi Yaklaşımlar

Jel Sınıflandırması: R11, E02, A10

NEW APPROACHES IN REGIONAL DEVELOPMENT

Abstract

Globalization, which took place at the end of the 20th century, both eliminated national barriers to the economy and increased the value of local and regional actors as pioneers and triggers of economic development and regional development. For this reason, new approaches to regional development have been developed by integrating local elements into the decision-making process in development policies. In this context, regional development policies are being reshaped within the scope of new regionalism, not only in Turkey but also all over the world. In this study, the concept of the region is first defined and the subject of regional planning is examined. Then, the transformation in the understanding of development and the traditional regional development policies. Finally; regional development and regional development policies and analysed the new regionalism approach to Turkey in the new regionalism approach.

Keywords: Regional Development, New Regionalism, Region, Traditional Regional Development.

Jel Classification: R11, E02, A10

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, hamzaozciftci@gmail.com

1. Giriş

Küreselleşme bölgesel gelişmenin ve ekonomik kalkınmanın öncü ve teşvik edici bir unsuru olarak bölgesel ve yerel aktörlerin etkinliğini artırmış ve aynı zamanda ekonomilerin önündeki ulusal engelleri ortadan kaldırmıştır (Bükey & Akgül, 2011). Bu durum kalkınma anlayışında bölgesel kalkınma yaklaşımını ön plana çıkarmıştır. Bölgesel ekonomilerin dünya çapında rekabetçiliğin kaynağı olarak önem kazanması ve başarılı örneklerin artmasının ardından bölgesel politikaların güncellenmesi zorunluluk olmuş, ilgili politikalarda sadece teoride değil aynı zamanda uygulamada da kayda değer dönüşümler meydana gelmiştir.

Yeni bölgeselcilik yaklaşımı olarak belirtilen yaklaşım ile bölgeler; birbirleri ile ilişki içinde olan, bölgesel aktörlerin aktif olarak oluşturduğu ve uluslararası ilişkilerle iç içe olan bir öge olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte de yerel aktörler bölgelerin iktisadi olarak gelişmesinde tetikleyici etki olarak önem kazanmakta, yetenek ve öz kaynaklarının desteklenmesi esas alınmaktadır. Bu bakış açısıyla bölgeler, sahip oldukları karşılaştırmalı üstünlüklerden faydalanmak ve kalkınmalarını sağlamak için kendilerine verilen teşvik ve desteklere bağlanmak yerine bölgesel kaynak ve imkânlarını kullanmalıdırlar (Dulupçu, Sungur & Keskin, 2010).

Yeni bölgeselcilik yaklaşımında yörelerin sadece coğrafi politik, iktisadi, kültürel, temalar ve bölgesel farklılıklara değil aynı zamanda rekabet gücü de değerlendirilmiştir (Deviren & Yıldız, 2014: 4). Bu yeni yaklaşımda, yenilikçilik kapasitesi ve bilgi üretme, iyi eğitilmiş nüfus oluşturabilme kabiliyeti, küresel piyasalarla iletişimi, gerekli altyapı sistemine sahip olma, iş dostu bir çevre ve sorunsuz bir istihdama sahip olması gibi etkenler bölgelerin büyüme kaynağı olarak belirtilmektedir. Bunlarla ilişkili olarak, yeni nesil bölgesel politikalarda girişimcilik, yenilik, ağlar, KOBİ'ler, teknoloji, AR-GE, iş birliği, bilgi, kümelenmeler gibi kavramlar ve teoriler rol almaktadır (Dulupçu, Sungur & Keskin, 2010). Çalışmada öncelikle bölge kavramı ve bölgesel planlama ile kalkınma anlayışında yaşanan dönüşüm ele alınmakta ve küreselleşme ile önemi artan yeni bölgeselcilik bağlamında bölgesel kalkınma politikaları ve Türkiye'de bölgesel kalkınma politikalarından bahsedilmektedir.

2. Bölge ve Bölge Planlaması

Bölge çeşitli disiplinlere ve farklı kriterlere göre tanımlanabilmektedir. Küreselleşme ile birlikte kendini daha çok gösteren yeni bölgeselcilik yaklaşımı sonrası bölge kavramının özünde de değişimler meydana gelmiştir. Sanayileşme düzeninde, sınırları kesin olarak ulus devletinin bir parçası olarak tayin edilmiş ve bir araya gelen mekansal birimlerin tamamı olarak dile getirilen bölge kavramı; sanayileşme sonrası iletişim ağlarının önemli olduğu, mekansal beraberliğin aranmadığı ve sınırları değişebilen birimler olarak nitelendirilmiştir. (İdrar, 2004).

Ekonomik açıdan bölge; kent kadar mikro fakat ülke kadar da makro olmayan, bir sahanın parçası olarak ifade edilmektedir. Avrupa Birliği'nde bölge tanımına planlama anlamında kırsal bölgeden kent ve metropol alanlarına kadar oldukça geniş yer verilmektedir. Avrupa Birliği için bölge; ekolojik, iktisadi, coğrafi, sosyal, kentsel, etnik ve yönetsel açıdan yakın, benzer ve birleşik saha olarak nitelendirilmektedir (Mengi, 1998). Coğrafi anlamda bölge ise; benzer özellikler içindeki sürekli ve uyumlu bir bağlantıdan meydana gelmiş yeterli bir bağlılığı olan yerleşimin bir parçası şeklinde nitelendirilmektedir (Paasi, 1986).

Bölgesel planlama; mekân bağlamında sınırlı bir alanın sosyal, iktisadi ve fiziksel birikim ve kaynaklarının bütünleşmiş idaresi olarak ifade edilmektedir (Wright, 2015). OECD ise; bölgelerde refah ve istihdam oluşturucu iktisadi etkinliklerin desteklenmesiyle bölgesel dengesizliklerin indirgenme gayretini bölgesel planlama şeklinde tanımlamaktadır. Bölge gruplandırması ve bölge çeşitleri; yürütülecek bölge planlamasının verimliliğini ve sürdürülebilirliğini etkilemektedir. Bu nedenle planlama açısından incelenecek bölgenin kapsamının anlaşılması ve planlamanın

yoğunlaşacağı bölge türünün iyi detaylandırılması gerekmektedir (Dulupçu, Sungur & Keskin, 2010).

3. Kalkınma Anlayışında Yaşanan Dönüşüm ve Geleneksel Bölgesel Kalkınma Politikaları

Kalkınma sözcüğü, sadece niteliksel değil aynı zamanda kantitatif açıdan tüm olumlu ilerlemelerin birlikte hayata geçmesi anlamına gelir. Kantitatif olarak gayri safi milli hasılabın büyüklüğü temel alınırken niteliksel olarak nüfus yapısı, gelir dağılımı, sosyal refah gibi kavramlar temel alınmaktadır (Sevinç, 2011). Kalkınma, bir ülkenin tüm bölgelerinde eş zamanlı meydana gelen ya da aynı anda ülkelerin tamamında meydana gelen bir kavram değildir. Öyle ki, ülke içerisindeki bölgelerin ve belirli ülkelerin çok fazla gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkan kalkınma seviyelerindeki farklılıklar, bazı ekonomistlere göre ekonomik kalkınmada ön şart olarak belirtilmektedir (Deviren & Yıldız, 2014).

Bölgesel kalkınma çalışmalarının başlamasına, ekonomi biliminin iki alt dalı temel oluşturmuştur. Bunlardan ilki Alman iktisatçıların, uzmanlık alanını oluşturan bölgesel ekonomi ya da mekân ekonomisidir. İkincisi ise İkinci Dünya Savaşı'nın ardından geliştirilen makro ekonomik büyüme ve kalkınma teorileridir. Bu teoriler 1950'lerin sonlarına doğru ortaya çıkmaya başlamıştır (Saraç, 2006).

1930'da yaşanan bunalımın ardından ülkelerin gelişme farklılıklarının yanı sıra bölgesel farklılıklar da ön plana çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başta Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülke bölgesel kalkınmadaki eşitsizlikleri azaltmak için politikalar uygulamıştır. Bölgesel kalkınma, 1950'lerde bölgesel bilimin kurucusu olarak kabul edilen Walter Isard tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya atılmış ve sonrasında bölgesel kalkınma literatürünün gelişmesine çok sayıda araştırmacı katkı sağlamıştır (Tüylüoğlu & Karakaş, 2006). Gözlemler, iktisadi ve sosyal gelişmenin ülkeler arasında farklı olduğu gibi aynı ülke içerisindeki bölgeler arasında da farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır (Dinler, 2012). Kalkınma programlarında yürütülen politikalar, bölgesel kalkınma ve bölgesel ekonomi bağlamında teorik çalışmaların ilerlemesine yardımcı olmuştur.

1950'lerin sonunda Amerika'daki üniversitelerin 150'ye yakınında bölge konusunun kayda değer şekilde incelendiği ve bu araştırmaların da artarak ilerlediği söylenebilir (Dinler, 2012). Aynı şekilde 1930-1940'larda Amerika Birleşik Devletleri Tennessee Vadisinde devlet yardımlarıyla uygulanan kalkınma girişimlerinin başarı ile sonuçlanması, bölgesel ekonomi düşüncesinin tüm dünyada hükümet yardımları ile geri kalmış bölgelerin geliştirilmesinde uygulanabileceği fikrini oluşturmuştur (Tüylüoğlu & Karakaş, 2006).

1970 öncesinde geleneksel kapsamdaki politikalarda merkezi hükümetin rolü daha etkinken, daha sonraki yıllarda yerel yönetimlere de görev ve sorumluluk verilmesi gerektiği gündeme gelmiştir. Geleneksel politikaların, imalat sanayisini, devlet kontrolündeki sanayi tesislerini, finansal teşvikleri ve altyapı yatırımlarını araç olarak kullanması, bu politikaların uygulanmasında bazı problemler oluşturmuştur. Devletler artan ekonomik rekabet ve globalleşme ortamında iktisadi değişimin oluşturduğu tehdit ve baskılarla mücadele edebilmek ve bu süreçte meydana gelen imkânlardan faydalanmak için bölgesel gelişme politikalarında yapısal dönüşümlere başlamıştır (Akiş, 2011). Globalleşme ve buna bağlı olarak yerelleşme uygulamalarının dünya iktisat sistemini etkilediği 1980'lerden bugünlere kadar bölgesel kalkınma politikaları, sadece doğrudan devlet destekleri değil aynı zamanda yatırım, istihdamın niteliği ve yaşam kalitesi gibi bölgelerin işlevlerini geliştirici farklı yatırımlara ve içsel gelişmeye önem veren bir yapıya dönüşmüştür. Yeni bölgesel politikalar, sosyal ilişkiler, kurumlar ve değerlerden meydana gelen bir yapıya önem verirken, geleneksel bölgesel kalkınma politikaları hammaddeye, istihdama ve pazara odaklanmıştır. Bölgelerin iç aktörlerine dikkat çeken, sosyal dinamiklere kalkınma politikaları bağlamında çok daha fazla dikkat çeken ve modern dünyanın ihtiyaçlarına karşılayarak mesafe kat eden yeni yaklaşımlar, güncel bölgesel kalkınma politikalarını oluşturmaktadır (Akpınar, 2012).

1960'lı yıllarda Keynesci bölgesel büyüme modelleri, neoklasik bölgesel büyüme modelleri ile ilerleme kaydetmektedir. Dengeli büyüme görüşleri ile geliştirilen bu modeller, ücretlerin, fiyatların ya da üretim faktörlerinin düşük olduğu yörelerden daha yüksek olan bölgelere doğru kayacağını ve azalan verimler yasası gereğince faktör fiyatlarını eşitleyeceğini iddia etmiştir. Neoklasik ekol aynı zamanda dengesiz büyüme fikrini geliştiren görüşlerle de geliştirilmiştir. Böylelikle başta G. Mrydal, F. Perroux ve A. Hirschman tarafından “kutuplaşma kuramı” öne çıkarılmış, buradan yola çıkarak günümüze kadar “ticari kümeleşmeler” ve “endüstriyel bölgeler” konuları da incelenmiştir (Tüylüoğlu & Karakaş, 2006). Michael Porter ve Fiorenza Belussi tarafından ortaya atılan “sanayi kümeleri” teorisi ile Storper ve Scott tarafından öne sürülen “esnek üretim ve esnek özelleşme” teorisi; bölgesel kalkınmayı yerel özgünlüklerle ilişkili hale getiren bölgesel kalkınma modelleri arasında yer almaktadır (Kırankabeş, 2013).

Bölgesel kalkınma; ülke sınırlarının tamamında var olan bölgelerin, dünya ve çevre bölgeler ile karşılıklı etkileşimiyle meydana gelen bölgesel görüşlerine önem veren, sürdürülebilirlik ve katılımcılığı temel alan aynı zamanda da beşerî sermayenin geliştirilmesiyle bölge refahının iyileştirmeyi hedefleyen çalışmaların tümüdür (Akpınar vd., 2011). Küreselleşmiş olan dünyanın bölgesel kalkınma problemi; bölgesel gelişmişlik farklılıklarıyla diğer dengesizlikleri giderme çabasında, coğrafyanın rekabet gücünü yükseltmeye yönelik bölgesel aktörlerin öncelik ettiği yenilikçi ve sürdürülebilir temelli bir kalkınma sorununa dönüşmüştür. Bu sorunun giderilmesiyle ülke ekonomisi ve dolayısıyla bölge ekonomisi pek çok yarar sağlayacaktır.

4. Yeni Bölgeselcilik Anlayışında Bölgesel Kalkınma Politikaları

Bölgesel gelişmişlik farklılıkları ile dengesizliklerin artış göstermesi ve gelişmiş olan bölgelerin kalkınma konusunda var olan beklentilerini karşılayamaması, 1970'lerde yaşanan krizlere karşı Keynesyen modellerin yeterli olamaması ve stagflasyon karşısında oldukça yetersiz kalması, merkezi planlama ve kalkınma iktisadının önemini yitirmesine yol açmıştır (Soyak, 2003).

Küreselleşen dünyada, merkezi uygulama süreci ve karar alma anlayışıyla yaygın sosyal ve ekonomik kalkınmayı hayata geçirmenin mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Bölgesel kalkınmanın itici gücü olan merkezi yönetimin tekelden ayrılarak, sivil kuruluşlar ve bölgesel temsilciler gibi yeni aktörlerin iştirakiyle çok aşamalı bir politikaya geçiş süreci gerçekleşmiştir (Yılmaz, 2011). “Gelinmiş olan bu aşamada temel olan anlayış; bölgesel büyümenin yukarıdan aşağı değil, yerel aktörlerin iştirakiyle aşağıdan yukarı doğrultusunda olmasıdır” (DPT, 2004). “2000’li kadar bölgesel politikalar çoğunlukla nispeten az gelişmiş bölgelerin kalkınmasıyla bölgeler arası eşitsizliklerin düşürülmesi hedef olarak belirlenirken, artık bölgesel ekonomilerin rekabet gücünün artırılması ve ulusal kalkınmaya daha fazla katkıda bulunması da önem kazanmıştır” (DPT, 2010). Bu durumun bir neticesi olarak, merkezi planlama faaliyetlerinin yerine, planlama girişimlerinin bölgelere yayılması ve bu bölgelerdeki pay sahiplerinin temel alınması anlayışı ön plandadır (Karakoyun, 2011). Yeni bölgesel planlama yaklaşımının en mühim bileşenlerinden biri “katılımcılık” olup planlama süreci, yöredeki birey ve kurumlar için “katılımcı bir öğrenme süreci” olarak değerlendirilmektedir. Böylelikle, katılımcıların baskın biçimde yer alacakları planlama faaliyetlerinde yerelde kurumsal bilinçlenme artacak ve birlikte iş yapma kültürü gelişecektir. Dolayısıyla değişim ve dönüşüm sadece dış kaynaklardan beklenen bir unsur olarak kabul edilmeyecek, bölge katılımcıları dünyadaki diğer değişimleri de dikkate alarak bölgelerinin gelişmesinde etkin rol alacaktır. Bu yeni anlayış, yeni kalkınma fikirleri ile bölgeyi geliştirmeyi ve bölge planlamasını gerektirmektedir (DPT, 2010). Yeni bölgesel planlama yaklaşımı, planlamayı statik bir süreç yerine dinamik bir süreç olarak dikkate alır. Dünyanın hızla değişmesiyle birlikte bu değişimle birlikte bölge planlarının da sürekli güncellenmesi beklenmektedir. Diğer bir deyişle, mekansal planlamada “stratejik planlama yaklaşımı” benimsenmiştir. Yeni yaklaşımda bölgeler, kalkınma ve planlama sürecinin pasif unsurları olarak değil, yerel potansiyelin harekete geçirildiği ve yerel dinamiklerin etkili olduğu bölgesel kalkınmada aktif olarak yer alan unsurlar olarak tanımlanmaktadır (Karakoyun, 2011).

Planlama sürecinde bölgelerin gelişme vizyonları, birimler tarafından oluşturulmakta ve bölge kaynakları bu vizyona uygun şekilde yönlendirilebilmektedir. Bu görüşe göre planlama, bölgesel paydaşların bir masa etrafında yapılan teknik bir oturumdan ziyade, birlikte yürüttükleri katılımcı bir süreç olup ihtiyaçların karşılanması ve politika uygulama araçlarının geliştirilmesinde yenilikçiliği vurgular. Yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya planlama yaklaşımlarının birleşmesiyle de ulusal ve bölgesel seviyedeki önceliklerin uyumu dikkate alınmaktadır (DPT, 2010). Bölgedeki pay sahiplerinin iştirakleriyle meydana gelecek planlama süreci, bölgedeki katılımcı demokrasi kültürünün gelişmesini ve ilerlemesini sağlayacaktır. Bu kültürün yaygınlaşması, bölgedeki aktörlerin ortak hedefler doğrultusunda iş birliklerini ilerlemelerini ve bölgede ikamet edenlerin kendilerini ilgilendiren kararlara daha etkin bir şekilde katılmalarına yardımcı olacaktır.

Yeni bölgeselcilik, belirli bölgelerin başarı etkenlerini analiz etmektedir. Üretim için gerekli olan faktör hareketliliğinin artış gösterdiği bir dönemde, söz konusu bölgelerin diğerlerine göre daha yüksek bir başarı sağlamalarının altındaki nedenlere odaklanmaktadır. Bu durumun en önemli sebeplerinden biri piyasa temelli geleneksel yaklaşımların, bu bölgelerin başarılı olma nedenlerini açıklayamamasıdır. Diğer bir sebep ise üretim faktörleridir. Bu bölgelerin başarıları sadece iktisadi niteliklerinden değil, çok farklı etkenlerin bir araya gelmesinin bir neticesi olarak ortaya çıkmaktadır (Okcu, 2005). Yeni yaklaşımda bölgelerin kalkınma kaynağı olarak; bilgi oluşturma yeteneği, iyi eğitim verilmiş nüfus kabiliyeti, yenilikçilik kapasitesi, küresel piyasalara bağlanabilirliği, iyi işleyen bir işgücü piyasası ve iş-dostu bir altyapıyla çevre sistemine sahip olması gibi faktörler sıralanmaktadır (OECD, 2009a). Bu etkenler, bilgi temelli ekonomiyi oluşturmak ve uluslararası rekabetçiliği sürdürmek gibi oldukça önemli unsurlar olarak belirtilmektedir (Quandt, 1998). Günümüzde yerel potansiyeli tetikleyerek bölgesel gelişimi sağlamayı, dünya ekonomisinde üstünlük elde etmeyi, yabancı sermaye yatırımlarını çekmeyi amaçlayan ve merkezi politikaların yerine yerel girişimciyi ve özel sektörü merkez alan bir bölgesel kalkınma yaklaşımına özen gösterilmektedir.

Yeni ve geleneksel bölgesel kalkınma kavramları arasındaki farklar şu şekilde özetlenebilir: İlk farklılık, bölgesel kalkınmanın doğasında ortaya çıkmaktadır. Geleneksel bölgesel kalkınma kavramının ana amacı bölgesel kalkınmayken bu bakış açısı yeni bölgesel kalkınmada yerini bölgesel yeniliklere bırakmaktadır. Başka bir farklılık ise; temel işleyişte dikkat çekmektedir. Geleneksel bölgesel kalkınmanın ana unsuru, bölgeler arasında yeniden dağıtımdır, ancak bölgesel kalkınmanın yeni vizyonu, esas olarak yerel ve bölgesel kaynakların daha ön planda olmasına odaklanmaktadır. Bu nedenle, yeni yaklaşıma göre, bu bölgeler büyümelerini sağlamak için kamu transferlerine ve teşviklere güvenmek yerine, kendi varlıklarını ve kaynaklarını harekete geçirmeli ve böylece benzersiz karşılaştırmalı avantajlarından faydalanarak kendi büyümelerini sağlamalıdır. Yerel farkındalıklar ile biçimlenen bu anlayış, yeni bölgesel kalkınma ile geleneksel bölgesel kalkınma uygulamaları arasındaki diğer bir önemli farklılığı oluşturmaktadır. Ayrıca yeni bölgesel kalkınmanın vizyonu bilgi üretimine ve bilgiye kaynak ve yenilikler getirmesidir (Dulupçu, Sungur & Keskin, 2010).

5. OECD, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği'nin Bölgesel Kalkınmada Yeni Yaklaşımları

2008 küresel krizi sürecinde ve sonrasında OECD, Avrupa Birliği ve Dünya Bankası'ndan bölgesel kalkınma politikalarına ilişkin dört adet uluslararası rapor yayınlanmıştır. Avrupa Birliği (Barca, 2009), Dünya Bankası (World Bank, 2009) ve OECD'nin (OECD, 2019a & 2009b), yayınlamış olduğu dört rapor, bölgesel kalkınma stratejilerini yeniden değerlendirme ve benzer siyasi, analitik konuları incelemiş olsa da bu raporların faydalandıkları felsefeler, teorik kaynaklar, çıkan sonuçlar ve daha önemlisi ulaşılan politika önerileri bakımından iki farklı yaklaşımı temsil etmektedir (Pose, 2011; McCann & Pose, 2011; Barca, McCann & Pose, 2012).

- Mekândan bağımsız yaklaşım

- Mekâna dayalı yaklaşım

5.1.Dünya Bankası Yaklaşımı

Yapılan çalışmalar arasında en önemli etkiyi Dünya Bankası'nın 2009 yılındaki "Ekonomik Coğrafyanın Yeniden Şekillenmesi" raporunda yaratmıştır (CEPR, 2022a, 2022b). Rapor, sürdürülebilir ekonomik kalkınmada coğrafi unsurların dikkate alınarak mekânın öneminin ortaya çıkmasına yoğunlaşmaktadır. Raporda Dünya Bankasının daha önceki yıllarda yayınlamış olduğu raporların aksine yerel, bölgesel veya küresel yeni bir politika olgusu yoktur. Bunun yerine rapor coğrafi unsur ayırt etmeksizin dünya üzerindeki bütün bölgeleri kapsayıcı kalkınma problemlerini ele almıştır. Ekonomik globalizasyon, şehirleşme, yerel kalkınma üzerinde durulmuş ve bu unsurları iyileştirmeye yönelik dünya geneli için ortak bir yapı ortaya konmaya çalışılmıştır (Deichmann, Gill & Goh, 2011).

2009 Dünya Bankası Raporu Nobel İktisat Ödüllü Paul Krugman'ın geliştirdiği New Economic Geography (Yeni Ekonomik Coğrafya) teorisini baz almaktadır. Teori ortaya çıktığı andan itibaren ekonomik olgulara coğrafi bir bakış açısı getirmiş, genelde matematiksel unsurların hâkim olduğu iktisat literatürüne coğrafi unsurların önemini vurgulayan yaklaşım geliştirilmiştir. Teori genel olarak kalabalık veya ekonomik yoğunluğa sahip olarak adlandırabileceğimiz şehirlerin yığılma ekonomisi yardımıyla ortaya çıkaracağı fırsat argümanlarını şiddetle savunmaktadır. Herhangi bir ülke veya bölge incelendiğinde hepsinde ortak olarak bölgelerarası gelişmişlik farklarının olduğu görülmektedir. Bu ekonomik büyüme ve kalkınmanın bir sonucu olabileceği gibi sebebi de olabilmektedir. Fakat ekonomik uğraşları geniş bir coğrafi alana yayarak faaliyet alanını genişletmeye çalışmak farklı etkilere neden olabilmektedir. Özellikle öncesinde de bahsettiğimiz gibi büyümeyi artırabilmekte fakat bunun tam ters olarak yoksulluğu artırarak ve refah kaybına neden olabilmektedir (World Bank, 2009). Ekonomik Coğrafyanın Yeniden Şekillenmesi Raporuna göre gelişmekte olan ülke ekonomileri gelişmiş ülkelerin bu süreçte uygulamış oldukları kalkınma politikalarının izinden giderek ekonomik büyümeyi sağlamaya çalışmaktadırlar. Rapor Rostow'un Büyüme Aşamaları Teorisi'ne benzer bir yapıyı göz önüne alarak, tüm toplumların aynı yolu izleyip kalkınma sürecini tamamlaması gereken (geleneksel toplum- kalkışa hazırlık aşaması- kalkış aşaması- olgunlaşma aşaması- yoğun kitlesel tüketim aşaması) bir yaklaşımı ortaya atmaktadır. Bunu başarabilmek için de ekonomik faaliyetlerin büyük şehirlerde ve kalkınmaya öncü olacak noktalarda yoğunlaşması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Rapora göre iktisadi gelişmede coğrafi dengesizlikler kaçınılmaz olarak karşımıza çıkmaktadır. İktisadi eylemleri ülke genelinde homojen veya eşit olarak dağıtma çabasıyla bir sonuç elde edilemeyecektir. Bu yönde yapılan çalışmalar ilgili ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınmasını yavaşlatabileceği gibi gelir dağılımında adaleti sağlayamayacak ve böylece yoksulluk ve refah konularında olumlu bir katkısı olmayacaktır. Ekonomik karar alıcıların iktisadi faaliyetleri yayma yönlü politika uğraşlarından vazgeçmeleri gerekmektedir (Tekeli, 2004). Ekonomik karar alıcıların uyguladığı gelenekçi ve bölge bazlı kalkınma politikaları ekonomik açıdan önemli bölgelerde faaliyet gösteren ve aynı zamanda verimlilik- performans açısından başarılı olan şirketleri ülkenin göreceli olarak daha az gelişmiş bölgelerinde faaliyet göstermeye yöneltecek politikalar uygulanmıştır. Bunun ötesinde kimi ülkelerde bu durum kanunlarla zorunlu kılınarak şirketlere dayatılmaya çalışılarak firmaları gelişmiş bölgelerden uzaklaştırmaya teşvik edilmiştir. Keynesyen kalkınma politikalarına benzer bir yapı gösteren tüm bu politikalara karşın şirketler bugün ekonomik açıdan önemli ve lider bölgelerde faaliyetlerini yoğunlaştırma yani kümeleşmektedirler. Sonuç olarak ekonomik karar alıcıların uygulamış olduğu bu politika etkinlik kazanmamış, başarılı olamamıştır. Günümüz bölgesel bazlı ekonomi politikaları yukarıda bahsedilen dağıtım mekanizmasının uygulanması yerine, göreceli olarak gelişmemiş veya az gelişmiş bölgelerdeki ekonomik etkinliği artırmaktadır. Politikalar ilgili bölgenin sahip olduğu fakat gerek bölgesel gerek ulusal unsurlardan dolayı etkin hale getiremediği potansiyelin ortaya çıkarılması ve kullanılmasına

yöneliktir. Sonuç olarak Ekonomik Coğrafyanın Yeniden Şekillenmesi Raporunda bu durum ekonomik kümelenmenin (yığılmanın) gücünün ekonomik karar alıcılar tarafından kabul edilmesi olarak aktarılmıştır.

Dünya Bankası bölgesel iktisadi kalkınma için uygulanacak politikaları iki ana başlık altında kategorize etmiştir (World Bank, 2009):

İlk olarak Keynesyen politika tabanlı, içinde yüksek oranlı başarısızlığı barındırmasına rağmen geleneksel olarak uygulanan, temelinde devlet tarafından finanse edilmenin, yani—kaynak aktarımının ve müdahaleciliği ön plana çıkartan politikadır. Fakat raporda bu tür ekonomi politikalarının günümüz dünyasında bahsedilen sorunlara çözüm olmadığı aynı zamanda uzun bir sürdürülebilirlik içermediği belirtilmektedir.

İkincisi ise, Ekonomik Coğrafyanın Yeniden Şekillenmesi Raporunda ülkelere önerilmiş çözümleri kabul ederek bu yönde bir politika uygulamaktadır. Bu kapsamda dünya bankası tarafından önerilen çözüm ekonomik karar alıcıların yukarıda bahsettiğimiz geleneksel, eski tarzda bölgesel kalkınma politikaları yapmaktan ziyade ülke içerisinde göreceli olarak az gelişmiş ve gelişmiş coğrafi bölgeleri iktisadi açıdan bütünleşmesini sağlamaktır. İki farklı ekonomik özellik gösteren bölgeleri birbirleriyle entegrasyonunun sağlanması yönünde politikalar tasarlayarak uygulamak gerekir. Ekonomik entegrasyon burada bölgesel ekonomi ve kalkınma politikalarının temelini oluşturmaktadır. Uygulanacak bölgesel ekonomi politikaları gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler arasında bütünleşmenin artırılması yönünde hazırlanıp uygulanmalıdır.

Raporda önerilen kalkınma politikalarının genel çerçevesi şu şekilde özetlenebilir:

Sosyal hizmetler gibi mekâna bağlı olmaksızın işlevselliği bulunan kurumların, bölgesel gelişmişlik farkı dikkate alınmadan, lokasyon ve yerleşim yeri gözetmeksizin uluslararası özelliklere sahip bölgesel politikaların önemli bir unsuru olarak en önde yer almalıdır. Bölgeleri birbirine bağlayan ulaşım (demiryolu, karayolu, havayolu, liman) ve telekomünikasyon gibi altyapılara önem verilmeli, az gelişmiş bölgelerin kalkınması için uygulanan ekonomi politikalarında bu husus büyük önem arz etmelidir. Son olarak daha önce bahsettiğimiz üzere şirketlerin az gelişmiş bölgelere aktarılması yolunda izlenen politikalarından vazgeçilerek, teşvik vb. gibi müdahalelerin piyasanın aksadığı durumda kullanılması ve bu tür politikaların süreklilik arz etmemesi gerekmektedir.

5.2. Avrupa Birliği ve OECD'nin Yaklaşımları

Dünya Bankası raporundan tamamen farklı olan Avrupa Birliği (Barca,2009) ve OECD'nin (OECD, 2019a & 2009b) sunduğu üç farklı rapor, bölgesel kalkınmaya mekan bazlı bir bakış açısıyla bakmaktadır. Mekânı esas alan yaklaşım, coğrafyanın önemini vurgular ve coğrafyanın orada yaşayan insanların kalkınma potansiyelini ve bölgenin gelişme potansiyelini şekillendirdiğini belirtir. Bu nedenle, bu üç rapordaki kalkınma stratejileri, Dünya Bankası tarafından onaylandığı gibi mekâna duyarsız değil, tamamen mekâna dayalı olmalıdır (Yavan, 2013).

Avrupa Birliği bölgesel kalkınma politikası danışmanı Barca'nın sunduğu rapor, bölgesel yaklaşımın bölgelerin kullanılmayan potansiyelini harekete geçirmenin ve tüm Avrupa bölgelerinde sosyal dışlanmayı azaltmanın en etkili yolu olduğunu belirtmektedir. Kurumsal teorisini inceleyen rapora göre, bölgenin az gelişmişliği ya yerel aktörlerin isteksizliği ya da deneyimsizliğinden ya da bölgenin kamu inisiyatiflerinin körüklediği yığılmanın merkezi etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu anlayışta içsel değişiklikleri hareketlendirebilecek bir yol olarak dışsal politika uygulamaları görünmektedir. Bu, iç ve dış güçler arasında bir denge oluşturmakta ve dolayısıyla iç güçler olarak tanımlanan yerel aktörler hedefleri belirlemede ve projeler planlarken, kalkınma ajansları gibi dış güçler yerel aktörlerin takip etmesi gereken genel şartlar ile kendine özgü yerlere özel planlanan amaçları meydana çıkarmaktır. Barca'nın sunduğu rapora göre, "mekânsal kalkınma politikası", belirli bölgelerdeki kalıcı dengesizliklerin ve verimsizliklerin azaltılmasını, kamusal mal ve hizmetlerin mekâna göre tanımlanmasını, bölgesel tercihlerin ve bilgilerin planlanması ve

uygulanmasını amaçlayan uzun vadeli bir kalkınma stratejisi olarak nitelendirilen çok katmanlı bir kalkınma politikasıdır (Barca, 2009).

Mekân temelli bölgesel kalkınma politikasını benimseyen bir diğer kurum da OECD'dir. İki ayrı OECD raporu (OECD, 2019a & 2009b) teorik olarak farklı açılardan işlese de Avrupa Birliği tarafından sunulan Barca raporuyla tamamen aynı sonuca varmışlardır. İlk rapor, entegre bölgesel politika olarak da bilinen mekân temelli eylemleri içeren bir yaklaşım sunmaktadır. Bu politikalar, eğitim, güvenlik, sağlık, inovasyon ve iş geliştirme gibi altyapı hizmetleri sağlayarak yerel kalkınmayı hedeflerken, coğrafi genişleme yoluyla kademeli büyümeyi de içerir. Bölgesel özelliklerin belirlenmesinin önemine dikkat çeken bir diğer raporda, “herkese uyan tek bir kalkınma yaklaşımı”nın olmadığı ve bu algının aşılmasının önemli olduğu belirtilmektedir. Rapor, Dünya Bankası'nın politikaların tüm bölgelerde aynı şekilde uygulanması gerektiği görüşünün doğru olmadığını savunmaktadır. Bu nedenle, her bölgenin büyüme için bir fırsatı vardır ve kalkınma politikasının görevi, bölgesel varlıkları büyüme için serbest bırakarak birlik ve iş birliği yaratmak olmalıdır.

Avrupa Birliği ve OECD sunulan mekân temelli görüşün temel özellikleri aşağıdaki gibidir (Barca,2011):

- 1- Yerel işletmelerin başarısını değiştiren doğrudan ve dolaylı faktörleri dahil eden bir kalkınma stratejisidir.
- 2- İçsel değerlere daha çok dış transferlere ve yatırımlara daha az dikkat çekmektedir.
- 3- Dezavantajlar yerine fırsatlara odaklanmaktadır.
- 4- Yerel ve ulusal yönetimlerin yanı sıra diğer aktörleri de dahil eden, devletin rolünün daha küçük olduğu bir ortak yaklaşım içindedir.
- 5-Kalkınmanın tanımlayıcı değişkeni yeniliktir.
- 6- Kurumlar ve bölgeler arasındaki iletişim, kalkınma açısından çok önemlidir.

6. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma ve Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımı

Türkiye’de bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak, sürdürülebilirliği sağlamak ve bölgesel kalkınmayı hızlandırmak için uygulanan bölge planları, organize sanayi bölgesi politikaları, öncelikli kalkınma alanlarına yönelik uygulamalar, kırsal kalkınma projeleri ve devlet yatırım teşvikleri gibi politikalar; bölgeler arasındaki dengesizliği azaltmak için yeterli olamamıştır. Ülke potansiyeli bugünün ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinin önüne geçmeme konusunda kalkınmayı sürdürülebilir kılma yeteneğine sahiptir (Şimşek& Tunalı, 2022). Planlanan dönemde elde edilen olumlu gelişmelere rağmen çözülemeyen problemler mevcut kaynakların kıtlığını ve bölgesel örgütlenmeyi gündeme getirmiştir (Bakır &Tuncel, 2010). Bu durum hem kalkınma planlarında hem de kalkınma planlarında yer alan bölgesel politikalarda kendisini göstermektedir. Avrupa Birliği ile devam eden ilişkilerle bağlantılı olarak Avrupa Birliği'nin yürüttüğü bölgesel politikalara yakınlaşma isteği ve bölgesel kalkınmada küresel ilerlemelerin ön plana çıkması, Türkiye’de bölgesel politikaların restorasyonuna neden olmuştur. Yeni bir bölgeselcilik anlayışına katkıda bulunan bu gelişmeler, bölgesel kalkınma ajanslarının oluşturulmasına yol açmıştır. Küreselleşmede yeni bir unsur olarak dikkat çeken bölgeler, bölgeye özgü politikaları uygulamak ve rekabetçi yapılarını ortaya koymak için çok katmanlı yeni organizasyonlara ihtiyaç duymuştur. Bu organizasyonlardan biri bölgesel kalkınma ofisleri, yerel aktörlerin siyasi formülasyon ve yerel potansiyelin harekete geçmesini ve iç başarının gerçekleşmesini sağlayan bir aktör konumundadır. Bu nedenle bölgesel kalkınma ofisleri, bölgesel farklılıkları ortadan kaldırmak ve rekabetçi bakış açısını desteklemek için önemlidir (Bakır & Öngen, 2013).

Türkiye'nin 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak kabul edilmesinin ardından Türkiye, bölgesel kalkınma politikasını Avrupa Birliği politikası çerçevesinde düzenlemiştir (Bakır & Tuncel, 2010). 2000 yılında onaylanan sekizinci beş yıllık kalkınma planında (2001-2005) bölgesel kalkınma için orta vadeli hedefler belirlenmiştir. Benzer şekilde 2000 yılında Devlet Planlama Teşkilatı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu nezdinde gerçekleşen araştırmada, Avrupa Birliği örneğinin bölgesel kalkınma uygulamalarını ve bölgesel aktörlerin örgütsel yapılarını şekillendirmek için kullanılabilmesi sonucuna varılmıştır. Bu anlamda Avrupa Birliği ile ilk uyum 2002 yılında Türkiye'nin İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırma (İBBS) sistemini kabul ederek yeni bir bölgesel tanımlama yapmasının neticesinde gerçekleşmiştir. Bölgesel kalkınma proje ve stratejilerinin bu yeni coğrafi tanım çerçevesinde fon dağılımı ile birlikte yürütülmesi çok önemlidir. İBBS'nin onayı ile; Bölgesel kalkınma ajanslarının oluşturulması, yerel aktörlerin kalkınma stratejilerine ve bölgesel karar alma süreçlerine katılmalarını sağlamıştır. Bu gelişmeler, Avrupa Birliği modelinin onaylanmasında ve yeni bir uygulamaya geçişte önemli bir aşama olarak değerlendirilebilir (Helvacıoğlu Kuyucu & Tektaş, 2010). Avrupa Birliği'nin bölgesel seviyede yürüttüğü uyumlaştırma çerçevesinde, İBBS esas alınarak üçlü bölgesel farklılaştırma hayata geçirilmiştir. Buna göre Düzey 1, Düzey 2 ve Düzey 3 şeklinde üç farklı sınıflama mevcuttur. Düzey 1'de, Türkiye'deki şehirler 12 bölgeye bölünerek gruplandırılmıştır. 2. düzeyde, Türkiye'deki şehirler benzer şekilde 26 bölgesel bölüme yeniden gruplandırılmıştır. Düzey 3 ise 81 ilden oluşmaktadır (Dinler, 2012). Nitekim, 2006 yılında Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve görevleri hakkındaki Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra tüm illeri kapsayan 26 bölge (Düzey 2), farklı ve etkili bir bölgesel kalkınma stratejisi oluşturmak için kalkınma ajanslarını kurmuştur. Bölgesel kalkınma ofislerinin oluşturulmasıyla birlikte, merkezi idarenin yönetim tarzının yerini, yönetim felsefesine uygun olarak kamu-özel iş birliğine dayalı yerel aktörlerle beraber sivil toplum kuruluşlarını içeren ve karar alma sürecinde yer alan kuruluşlar olan bölgesel kalkınma ajansları almıştır (Deviren & Yıldız, 2014).

Türkiye'nin bölgesel kalkınma politikası; Bölgesel kalkınmadaki farklılıkları azaltmak ve ekonomik ve sosyal uyumu teşvik etmek için bölgelerin rekabet gücünü güçlendirme hedeflerine ulaşacak şekilde değişmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013). Yedinci beş yıllık planda (1996-2000), ilk kez yeni bölgecilik anlayışının bir göstergesi olarak bölgenin kaynaklarını ön plana çıkaran bölgesel kalkınma planları üzerinde durulmuştur. Sekizinci Beş Yıllık ve Dokuzuncu Kalkınma Planları Yeni bölgeselcilik yaklaşımına tam olarak entegre edildiği gözlemlenmektedir (Dulupçu, Sungur & Keskin, 2010). Nitekim Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda bölgesel kalkınma uygulamalarının, hem bölgeler ve kentler arası gelişmişlik farklılıklarını indirgemesi hem de bölgelerin verimliliğini geliştirmek hedefiyle ulusal kalkınmayı, işgücüne katılımı ve rekabet gücünü yükseltmesi öngörülmüştür. Bu kapsamda, merkezi düzeydeki politikanın uygulanabilirliğinin ve etkinliğinin artırılması, iç potansiyele ve yerel aktörlere odaklı bir kalkınmanın gerçekleştirilmesi, bölgesel seviyede kurumsal kapasitenin artırılması ve kırsal kalkınmanın hızlandırılması hedeflenmektedir. Katılımın gelişmesi için bölgesel kalkınma uygulamalarında yerindelik anlayışı temel alınmıştır. Temel paydaşlar arasında ortaklık kültürü oluşturularak sinerji, sahiplenme ve farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Ağırlıklı olarak az gelişmiş bölgelerde sivil toplum kuruluşlarının yerel ve bölgesel kalkınma faaliyetlerine katılmaları teşvik edilmiştir (DPT, 2006).

Onuncu beş yıllık planda (2014-2018) tanımlanan amaca göre bölgesel kalkınma politikaları ile, bölgesel kalkınma farklılıkları azaltılarak ülke genelinde refahın daha eşit dağılımı sağlanırken, bölgelerin potansiyeli değerlendirilerek ve rekabet güçlerini artırarak ekonomik büyümeye ve kalkınmaya olan katkıları maksimize edilmektedir. Bölgesel düzeyde katılımcı süreçlerle meydana bölgesel kalkınma strateji ve planları, bölgesel programlar ve faaliyet planları ile hayata geçirilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013). Yeni bölgeselcilik anlayışına göre tanımlanan bölgesel kalkınma politikaları Avrupa Birliği ülkeleri dışında birçok ülkede görülmektedir. Bu anlamda

Türkiye'nin bölgesel kalkınma politikasına yönelik yeni bölgesel yaklaşımında araştırma ve geliştirmeye, yenilikçiliğe, teknolojik gelişmeye, iş birliğine, sürdürülebilirliğe ve bölgesel dinamizme dikkat ettiği görülmektedir (Dulupçu, Sungur & Keskin, 2010).

7. Sonuç

Yaşanan küreselleşme ile bölgelerin kalkınmasında ve bölgelerde uygulanan politikalarda önemli değişimler meydana gelmektedir. Bu süreçle beraber bölgelerin önemi bölgeselleşme eğilimleriyle gün geçtikçe daha da ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla bölgesel kalkınmanın teorik esaslarının yeniden açıklanma gereği duyulmuş ve kalkınma ekonomisini dile getiren yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bunları ise uygulama alanındaki değişimler ve bölgesel hedefler takip etmiştir.

Kalkınma sorunu, İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkeler ile birlikte tartışılırken, 20. yüzyılın sonunda doğrudan bölgeler arasında tartışılmıştır. Böylece kalkınmada uygulanan merkezîyetçi anlayışta değişimden daha çok bir dönüşüm meydana gelmiş ve bölgesel olarak çeşitli birçok unsur değerlendirilmeye başlamıştır. Kalkınma kavramında gerek niteliksel gerekse niceliksel iyileşmelerin oluşmasıyla analizler daha kapsamlı bir hal almış ve günümüzde bölge eksenli kalkınma uygulamalarının daha yoğun olduğu görülmüştür. Merkezi yönetimin hâkim olduğu bir anlayıştan bölgesel yönetim temelli daha kurumsal bir düzenlemeye geçiş yaşanmaktadır. Dolayısıyla merkezî siyasetin bölgesel kalkınmayı dikkate alarak yönenin taleplerine önem vermesi bir zorunluluktur. Kalkınma politikalarında bölgeler tetikleyici bir konuma gelmiştir. Katılımcı bölgeler, araştırma geliştirme, inovasyon ve insan sermayesi gibi yeni bölgesel kalkınma yaklaşımlarının ortaya çıkması ile rekabet avantajı yaratan kavramlar ön plana çıkmıştır. Özellikle 1980'lerde öne sürülen bölgesel kalkınma görüşlerinde iktisadi, siyasi, sosyal, kurumsal etkenlerden ziyade bölgesel rekabet gücü de önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir.

Devletlerin yetkilerinde bir sarsılma ile birlikte küreselleşmenin hızlandırdığı yönetim aşamasında Devletlerin görevi tekrardan tanımlanmıştır. Ulus devletler, farklı yönetim şekillerini yönlendirmede görevlendirilmektedir. Bölgesel kalkınmanın hayata geçirilmesini, tek başına merkezî idareye ya da tek başına yerel aktörlere bırakmak makul görülmemektedir. Bölgesel kalkınmada merkezî idare göz ardı edilmemeli, ivmelendiren bir etken olarak çeşitli zümrelerden yeni temsilcilerin de politikaların biçimlenmesinde yer verilmelidir. Bu anlamda karar alma aşamasında yerel temsilcilerin de eşlik ettiği bir bölgesel idare modeli örneği olan bölgesel kalkınma ajansları yeni bölgeselcilik yaklaşımı kapsamında ortaya çıkmıştır.

2009 yılında üç farklı uluslararası kurumun bölgesel kalkınma politikaları hakkında sunduğu dört raporun hepsi bölgesel kalkınma politikalarını hedeflemekle birlikte, bu raporlar benimsedikleri teorik çerçeveler, yaklaşımlar ve özellikle de politika önerileri açısından iki gruba ayrılmaktadırlar: Dünya Bankası mekâna duyarsız bölgesel kalkınma yaklaşımını önerirken, Avrupa Birliği ve OECD mekâna dayalı bir bölgesel kalkınma yaklaşımını önermektedir.

Dünyada genelinde yürütülen bölgesel kalkınma politikalarındaki değişimlerle beraber Türkiye'de de bölgesel kalkınma uygulamaları, zaman zaman çeşitlilik göstermiştir. 1980'ler de meydana gelen yeni bölgesel yaklaşıma kadar kalkınma politikalarında baskın rol olarak merkezîyetçi bir anlayışın yürütüldüğü gözlemlenmektedir. Dünya çapında bölgesel kalkınma çalışmalarının ilerlemesi, Türkiye için de ötelenemez bir konuma gelmiş ve bölgesel planlamada sosyal kârlılık ilkesini gözeten, bölgesel aktörlerin katılımı ve çok düzlemli anlayışa doğru bir sürece girilmiştir. İlk olarak 2006'da Avrupa Birliği kapsamına uyum çerçevesinde kurulmaya başlanan ve 2009 yılında 81 şehri de dahil edecek şekilde 26 adet bölgesel kalkınma ajansı, Türkiye'de bölgesel rekabet gücünü yükselterek bölgesel dengesizlikleri yok etmek için gerçekleştirilmiş önemli gelişmedir. Türkiye'de uygulanan bölgesel kalkınma politikalarının, 2000'lere kadar uygulanan politikalarla hayata geçirilemeyeceği anlaşılmıştır. Dolayısıyla yöredeki içsel aktörleri yönetim anlayışıyla birleştirecek bir bölgesel kalkınma politikasının uygulanması, Türkiye için uygulanabilir ve makul gözükmektedir. Nitekim bölgedeki içsel dinamiklerden biri olan üniversiteler yeni bilgileri

oluşturan ve mevcut bilgiyi yararlanabilir hale getiren, eğitim işlevi sayesinde bu bilgiyi aktaran rekabetçi ve yenilikçi bölgesel kalkınmanın kaynaklarından. Bu şekilde halkın ve özellikle yerel aktörlerin katılımı ilkesine uyum gösteren uygulamaların daha etkin ve sağlam bir gerçekçi şekle sahip olması sağlanacaktır. Nihai olarak bölge aktörlerinin liderliğinde sadece beşerî değil aynı zamanda sosyal göstergelerin kalitesi artarak ve bölgesel kalkınmanın ülke geneline dağılmasıyla bölgesel dengesizlikler azaltılabilecektir.

YAZARLARIN KATKISI

Bu çalışma Hamza Özçiftçi tarafından tek yazar olarak yapılmıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Akiş, E. (2011). Küreselleşme sürecinde bölgesel kalkınma yaklaşımındaki gelişmeler ve bölgesel kalkınma ajansları. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 44, 237-256.
- Akpınar, R. (2012). Türkiye'de değişen bölgesel kalkınma politikaları. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 29-46.
- Akpınar, R., Taşçı, K., & Özsan, ME. (2011). *Teoride ve uygulamada bölgesel kalkınma politikaları* Bursa: Ekin Yayınevi.
- Bakır, H., Öngen, K. (2013). Yönetimden yönetişime geçiş sürecinde bölgesel politikalarda yaşanan değişim: Türkiye'de bölgesel kalkınma ajansları örneği. *İktisat İşletme ve Finans*, 28:325, 85-112.
- Bakır, H., Tuncel, C.O. (2010). Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Türkiye'nin bölgesel politikalarında yaşanan değişim: Kalkınma Ajansları. *Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları*, (Ed). Akgül, B., Uzay, N, 149-177. Bursa: Ekin Yayınevi, 2010.
- Barca, F. (2009) *An agenda for a reformed cohesion policy: a place-based approach to meeting European Union challenges and expectations*. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/regi/dv/barca_report_/barca_report_en.pdf, [İndirme Tarihi: 14.10.2022]
- Barca, F. (2011) Building resilient regions for stronger economies, alternative approaches to development policy: intersections and divergences. *OECD, OECD Regional Outlook 2011, Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development*. 215-225.
- Barca, F., McCann, P., ve Rodríguez-Pose, A. (2012). The case for regional development intervention: place-based versus place-neutral approaches. *Place-Based versus Place-*

Neutral Approaches, Journal of Regional Science, 52, 134-152.

- Battal, Y. (2011). Bölgesel politikaların tarihsel gelişimi ve yeni bir model olarak kalkınma ajansları. *Journal of Management and Economics Research 9 /15, 29-41.*
- Bükey, A.M., Akgül, O. (2011). Finansal derinleşmenin gelir dağılımına etkisi: Brics-T örneği. *Sosyoekonomi, 29(47), 301-318.*
- CEPR (2022a), Centre for Economic Policy Research “Why Policies May Need to Be Place Based in Order to Be People-Centred”. <https://cepr.org/voxeu/columns/why-policies-may-need-be-place-based-order-be-people-centred>, [İndirme Tarihi: 14.10.2022]
- CEPR (2022b), *Centre for economic policy research “regional development policies: place-based or people-centred?”* https://cepr.org/voxeu/columns/regional-development-policies-place-based-or-people-centred?quicktabs_tabbed_recent_articles_block=1, [İndirme Tarihi: 14.10.2022]
- Deichmann, U., Gill, I. ve Goh, C. (2011). Texture and tractability: the framework for spatial policy analysis in the world development report 2009. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society, 4, 163-174.*
- Deviren, N.V., Yıldız, O. (2014). Bölgesel Kalkınma Teorileri ve Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımının Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Politikalarına Etkileri. *Akademik Bakış Dergisi 44.*
- Dinler, Z. (2010). Türkiye’de bölgesel kalkınmanın yeni örgütleri: kalkınma ajansları. *Cumhuriyetimizin kuruluşundan günümüze izlenen bölgesel kalkınma politikaları ve kalkınma ajansları*, (Ed). Akgül B., Uzay N, 53-56. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Dinler, Z. (2012). *Bölgesel iktisat*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- DPT (2004). Devlet Planlama Teşkilatı. *İlçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması* Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.
- DPT (2006). Devlet Planlama Teşkilatı. *Dokuzuncu kalkınma planı*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/07/20060701M1-2.pdf>, [İndirme Tarihi: 14.10.2022]
- DPT (2010). Devlet Planlama Teşkilatı. *Kalkınma ajansları için bölge planı hazırlama kılavuzu* Ankara.
- Dulupçu, M. A., Sungur, O. ve Keskin, H. (2010). Bölgesel kalkınmada yeni yaklaşımlar ve Türkiye’de kalkınma planlarına yansımaları: kalkınma planlarının yeni teoriler açısından değerlendirilmesi. 6. *Ulusal Coğrafya Sempozyumu Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi*. Ankara
- Helvacıoğlu Kuyucu, A.D., Tektaş, A. (2010). Bölgesel kalkınma ajansları: Etkin fon kullanımı ve çok düzeyli yönetişime geçiş. *Kalkınma ajansları üzerine seçme yazılar*, (Ed). Akgül B & Uzay N. 535-552. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Ildıran, M. (2004). *Bölgesel kalkınma ve gelişme stratejileri*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Karakoyun, İ. (2011). Yeni bölgesel kalkınma yaklaşımı ve kalkınma ajansları: karacadağ kalkınma ajansı örneği. *Bölgesel Kalkınma ve Kamu Politikaları*. 152-183
- Kırankabeş, M.C. (2013). Yeni bölgesel kalkınma politikasının yerel aktörleri olarak kalkınma ajanslarının etkililiğinin değerlendirilmesi: Türkiye örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 35, 253-267.*
- McCann, P., Rodriguez-Pose, A. (2011). Why and when development policy should be place-based. *OECD Regional Outlook 2011:Building Resilient Regions for Stronger Recovery*,

Paris.

- Mengi, A. (1998). *Avrupa birliğinde bölgeler karşısında yerel yönetimler*. Ankara: İmaj Yayınları.
- OECD (2009a) *How regions grow: Trends and Analysis*, Paris.
- OECD (2009b) *Regions matter: Economic recovery, Innovation and Economic Growth*, Paris.
- Okcu, M. (2005). Türkiye’de bölgeselleşme mi bölgeselcilik mi?. *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, Denizli: 2-4.
- Paasi, A. (1986). The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *International Journal of Geography*, 164/1,77.
- Quandt, C.O. (1988). Developing innovation networks for technology-based clusters: the role of information and communication technologies, prepared for the International Workshop on Techno –Regions: Science, Technology and Regional Development Past, Present and Future Challenges, Rio de Janeiro. 8-12.
- Rodriguez-Pose, A. (2011) Spatially-blind strategies as place-based development strategies. *Territorial Dimension of Development Policies, Polish Presidency of the Council of the EU*, Ostróda, Poland, 115-122.
- Saraç, A. (2006). Bölgesel kalkınma ve güney doğu anadolu projesi. *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Doktora Tezi.
- Sevinç, H. (2011). Bölgesel kalkınma sorunsalı: Türkiye’de uygulanan bölgesel kalkınma politikaları. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(2), 35-54, 40.
- Soyak, A. (2003). Türkiye’de iktisadi planlama: DPT'ye ihtiyaç var mı?. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4/2, 167-182
- Şimşek, O., Halil, T. (2022). Yeşil finansman uygulamalarının sürdürülebilir kalkınma üzerindeki rolü: Türkiye projeksiyonu. *Ekonomi ve Finansal Araştırmalar Dergisi*, 4 (1), 16-45.
- Tekeli, İ. (2004). Bir bölge plancısının çözmeye çalıştığı sorunun büyüklüğü karşısında yaşadığı iç huzursuzlukları. *İçinde Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, (Ed), Metin, Ö. Cilt II, 244-262. Ankara: DPT ve PAÜ Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Müdürlüğü (2013). *Bölgesel gelişme ulusal stratejisi 2014- 2023 "Daha Dengeli, Topyekûn Kalkınma"* Erişim 6 Ekim 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150324M1-1-1.pdf>, [İndirme Tarihi: 14.10.2022]
- Tüylüoğlu, Ş. ve Karakaş D.N. (2006). Bölgesel kalkınma ve ekonomik durgunlaşma süreci: Zonguldak örneği. *Amme İdaresi Dergisi*, 39/4, 195-224.
- World Bank, World Development Report, (2009). *Reshaping economic geography*, Washington, DC.
- Wright J. D. (Ed.). (2015). *International encyclopedia of the social & behavioral Sciences*. Florida: Elsevier.
- Yavan, N. (2013). Küresel kriz sonrası bölgesel kalkınma politikalarında yeni yaklaşımlar: Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve OECD’nin yaklaşımları”, *Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi Bildiriler Kitabı*, (Ed) Demirci, A.R. ve Arı, Y. 520-534. İstanbul.